

Leesbevordering en cultuureducatie

Werken met verhalen

Tegelijkertijd aan leesbevordering en cultuureducatie werken? Dat kan! Maar hoe zorg je voor betekenisvolle combinaties? Wat zijn verbindende elementen? En hoe ziet de combinatie er in de praktijk uit?

TEKST **KARIN HOOGEVEEN, IRIS WIERDSMA EN CARLIJN WAAIJER**

Het werken met verhalen zorgt voor verbinding tussen leesbevordering en cultuureducatie. Als leerlingen praten, lezen, zingen, dansen, dramatiseren en met de handen werken rond een verhaal, komen zij in potentie tot inzichten over zichzelf en de wereld om hen heen. Tegelijkertijd kan het hen motiveren om te gaan lezen. LKCA en Stichting Lezen vroegen Sardes om op zoek te gaan naar praktijkvoorbeelden.

WAAROM LEZEN EN CULTUUREDUCATIE MET ELKAAR VERBINDEN?

Het verbinden van vakken staat de afgelopen tijd in de belangstelling, denk bijvoorbeeld aan de nieuwe kerndoelen. De Tweede Kamer en het kabinet hebben de expliciete wens dat lezen en kunst en cultuur op school beter samengaan. Dat heeft voor beide onderdelen voordelen. Leesbevordering krijgt meer aandacht in culturele activiteiten enerzijds en cultuureducatie wordt beter verankerd in het curriculum door het te verbinden met de basisvaardigheden, zoals lezen, anderzijds. Integratie van vakken of leergebieden kan op verschillende manieren plaatsvinden: van volledig geïntegreerd onderwijs tot het

combineren van enkele onderdelen. Door vakken te integreren, wordt de leerstof meer betekenisvol, samenhangend en motiverend voor leerlingen. Scholen zijn vrij om te kiezen voor de manier waarop ze dit willen realiseren. In dit artikel maak je kennis met vier inspirerende voorbeelden om verhalen te gebruiken in combinatie met cultuureducatie.

START MET DE DOELEN

De kern van een leerplan wordt bepaald door de doelen en inhoud van het leren. Het aanpassen van leerdoelen, heeft consequenties voor andere onderdelen van het leerplan (zoals de leeractiviteiten, rol van de leerkracht, leerinhoud en bronnen en materialen) (SLO, z.d.). Het is daarom raadzaam om eerst te bepalen welke doelen je wilt bereiken, zowel voor beide onderdelen afzonderlijk als overkoepelend. Voorbeelden van doelen zijn:

- **Doel leesbevordering:** door te praten over boeken en verhalen worden leerlingen uitgenodigd om meer en beter na te denken over wat zij hebben gelezen en dat helpt om aandachtige en kritische lezers te worden.
- **Doel cultuureducatie:** stimuleert leerlingen om na te denken over hun keuzes, over de zeggingskracht van werk, materialen en

technieken en daardoor leren ze zichzelf te verhouden tot de wereld om hen heen.

- **Overkoepelend doel:** emoties opdoen en ermee leren omgaan (empathie, inleven).

Welke doelen vinden jullie belangrijk?

ZOEK VERBINDENDE ELEMENTEN

Een volgende stap in het integreren van cultuureducatie en leesbevordering, is het zoeken van verbindende elementen of een kernconcept dat bij beide onderdelen voorkomt. Hiermee kun je de integratie van de twee onderdelen in de praktijk vormgeven. Deze elementen vind je bijvoorbeeld door te zoeken naar modellen die je kunt hanteren. Wij gebruikten de leescirkel van Chambers en de cyclus van een creatief proces (zie de leestips). Bij het verbinden van leesbevordering en cultuureducatie blijkt 'het verhaal' een zinvolle verbinder. Activiteiten rond een verhaal lenen zich bij uitstek om, naast het 'belevend lezen', dat een direct doel is van leesbevordering, ook aan de literaire ontwikkeling van kinderen te werken. Leerlingen genieten van verhalen en leren tegelijkertijd hoe een verhalende tekst in elkaar zit, wat de opbouw en structuur zijn en

Laat kinderen op onderzoek uitgaan

welk genre het is. Bij cultuureducatie kan een verhaal nadrukkelijk de functie hebben om je in te leven en het verhaal op een andere manier te verwerken. Elementen uit een of meer verhalen kunnen als inspiratie dienen voor een 'maak- of doe-activiteit', die op hun beurt bijdragen aan doelen van cultuureducatie. Daarnaast zijn de vaardigheden die leerlingen bij beide onderdelen moeten ontwikkelen, verbindend. Denk bijvoorbeeld aan oriënteren, keuzes maken, uitvoeren en reflecteren die zowel in de leeskring van Chambers als in de cyclus van een creatief proces voorkomen.

Voorbeeld: Dans je boek

Studio Swing houdt zich al jaren bezig met het combineren van dans met taal en rekenen, met expliciete aandacht voor een koppeling van de doelen voor beide onderdelen. Een mooi voorbeeld hiervan is 'Dans je boek'. Geschoolde dansdocenten gebruiken prentenboeken, materialen en muziek waardoor er voor kinderen van alles te leren is over verhalen, taal, klank, rijm, ritme en melodie. Kinderen gaan bijvoorbeeld dansend met de verhaalvolgorde aan de slag. Het verhaal, de woorden en de begrippen vormen het uitgangspunt om leesbevordering en dans met elkaar te verbinden. Kinderen verwerken verhalen door te bewegen en door het verhaal op verschillende manieren te beleven. Ook leerkrachten kunnen gebruikmaken van creatief bewegend leren, bedoeld om al spelend, dansend, bewegend en zingend bezig te zijn met taal en rekenen. Waar bij gymnastiek de nadruk op functioneel bewegen ligt, ligt het accent bij creatief bewegend leren op de beleving, zoals het beleven van een boek zijn. Wil je inspiratie opdoen? Kijk dan op de website van Studio Swing, maar ook op internet zijn voorbeelden te vinden, zoals de dansles De Stenenspringer (zie www.dansdocent.nu/lesplannen2/2021/5/17/de-stenenspringer-een-dansles-met-een-kleurrijk-prentenboek) en activiteiten van De Cultuurschakel (zie www.cultuurschakel.nl/media/9688/samenvattingen-dans.pdf).

Voorbeeld: Taal en identiteit

In Friesland vinden we bij Keunstryk een hele andere invulling van cultuureducatie. Keunstryk werkt met immaterieel erfgoed in de vorm van volksverhalen. Leerlingen gaan aan de hand van een volksverhaal bijvoorbeeld aan de slag met beeldende kunst. De verhalen hebben te maken met de plek waar de kinderen wonen. Het gaat om maatwerk en dat biedt ruimte om verschillende facetten van taal en kunst aan bod te laten komen, van beeldend en creatief schrijven tot het naspelelen van het volksverhaal in een rollenspel of filosoferen. Het verhaal en het Friese culturele erfgoed staan bij Keunstryk centraal. Naast aandacht voor cultuureducatie en leesbevordering, heeft het project specifiek het stimuleren van het gebruik van de Friese taal tot doel. Dit laat zien hoe taal, kunst, cultuur en identiteit met behulp van immaterieel en materieel erfgoed met elkaar verweven kunnen worden. Kinderen ervaren daardoor dat zij deel uitmaken van een groter geheel, een gemeenschap met een gedeelde taal en gedeelde identiteit. Ook op andere plekken in het land kan zo'n aanpak ingezet worden om de meerwaarde van de diversiteit aan culturen en talen in een klas te benadrukken. In de klas kun je als leerkracht aan de slag met volksverhalen: verhalen van nu of van vroeger en over plaatsen waar de kinderen nu wonen of vandaan komen. Laat kinderen op onderzoek uitgaan, daag ze uit om buiten de kaders te denken via opdrachten op het gebied van beeldende kunst, drama en muziek. Keunstryk verzorgt workshops en op de website www.inspirerendmeertaligonderwijs.nl/kunsvakken vind je allerlei voorbeelden om kunst, taal en identiteit met elkaar te verbinden: in het Fries, maar natuurlijk met een beetje creativiteit ook in te zetten voor elke andere taal.

Voorbeeld: De kracht van de kunstenaar

Als iets tot de verbeelding van kinderen spreekt, is het wel het ontmoeten van de kunstenaar in de klas. Verschillende organisaties laten daarom kinderen kennismaken met schrijvers, illustratoren en andere kunstenaars om niet alleen de verhalen zelf, maar ook de totstandkoming ervan onder de aandacht te brengen. Het verhaal staat altijd centraal en

Elementen uit een of meer verhalen kunnen als inspiratie dienen voor een 'maak- of doe-activiteit', die op hun beurt bijdragen aan doelen van cultuureducatie

alle kunstdisciplines kunnen aan bod komen. Kinderen krijgen de kans om rechtstreeks in contact te komen met een schrijver of illustrator. Zij kruipen beetje bij beetje in het hoofd van de schrijver: waar haal je je inspiratie vandaan? En hoe kun je die ideeën op papier zetten? Schrijvers en illustratoren brengen de verhalen in de klas tot leven. Ze lezen voor uit eigen werk, vertellen over hoe zij het verhaal hebben bedacht en laten bijvoorbeeld schetsen zien die uiteindelijk in het boek terecht zijn gekomen. Dit kan kinderen enorm inspireren. Organisaties als Noordjes Schrijfclub (www.noordje.nl), de Schrijverscentrale (www.deschrijverscentrale.nl) en de Schoolschrijver (www.deschoolschrijver.nl) zetten zich in om de kracht van de kunstenaar naar de klas te brengen en delen op hun websites tips en inspiratie om zelf aan de slag te gaan.

Voorbeeld: Leesplezier en drama

Op de pabo van De Kempel werd gezocht naar manieren om leesbevordering een impuls te geven. Dat resulteerde in gecombineerde lessen drama/leesbevordering voor

tweedejaarsstudenten. Een dramadocent laat studenten lezen en oefenen met voorlezen. Tijdens de lessen maken studenten kennis met verschillende praktische tools vanuit het theater. Verhalen vormen de basis voor theateropdrachten, waardoor studenten bewuster bezig zijn met de betekenis ervan: 'Omdat ze met het eigen lijf gevoeld en ervaren worden. Dat is de kracht van theater: de combinatie van hoofd, hart en handen', vertelt de enthousiaste docent. Deze aanpak laat zien dat er niet veel nodig is om doordacht en doelgericht te werken aan de verbinding van leesbevordering en cultuureducatie.

AAN DE SLAG!

De voorbeelden laten zien dat er niet één juiste manier is om leesbevordering en cultuureducatie te combineren. Er bestaat geen blauwdruk, stappenplan of routekaart voor een juiste aanpak, maar er is meer dan genoeg inspiratie om aan de slag te gaan.

**KARIN HOOGEVEEN,
IRIS WIERDSMA EN
CARLIJN WAAIJER**
werken bij Sardes als
onderzoeker en adviseur
(www.sardes.nl)

De literatuurlijst en leestips zijn te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

Neem nu een (schoolteam) abonnement op JSW

Ontvang
tijdelijk de 4 door
Martin Bootsma
getipte boeken
(t.w.v. €79,95)
cadeau!

JSW

De 'Lezen' special van JSW staat in het teken van het leesonderwijs op de basisschool (en in de opleiding) en belicht alle aspecten, van kennisopbouw, goed practises, leesplezier tot leesbegrip en literaire gesprekken. Gasthoofdredacteur van dit nummer is Martin Bootsma, teamleider op de Alan Turingsschool in Amsterdam, auteur en meesterlezer. Neem nu meteen een abonnement op JSW, dan ontvang je daarbij een gratis boekenpakket met 4 prachtige kinderboeken, samengesteld door Martin.

Meer weten?

Ga naar jsw.nl of bel 088-2266692